האזינו

א. „ימצאהו בארץ מדבר"[1], ופרש"י „אותם מצא לו נאמנים בארץ מדבר שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו מה שלא עשו ישמעאל ועשו שנאמר[2] וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן" (ואחרי שמבאר כל המשך הכתוב חוזר ומביא ש„אונקלוס תרגם, ימצאהו יספיקהו כל צרכו במדבר כמו ומצא[3] להם, לא[4] ימצא לנו ההר").

הטעם שלא פירש רש"י כתוב זה („ימצאהו בארץ מדבר") פשוטו כמשמעו, שהקב"ה „מצא" את עם ישראל במדבר[5], דהיינו בחירת הקב"ה בעם ישראל במדבר סיני (בעת מ"ת)[6], י"ל, כי התחלת הבחירה בעם ישראל היתה לפני בואם למדבר, בהיותם במצרים, כמפורש בקרא[7] „לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי", וא"כ קשה לומר ש„מצאת" עם ישראל היתה במדבר[8]. ולפיכך פרש"י ש„ימצאהו בארץ מדבר" היינו מה שהקב"ה מצא את בנ"י „נאמנים (לו) בארץ מדבר שקבלו עליהם תורתו כו'".

אבל לכאורה גם פירוש זה צ"ע — ובלשון הרמב"ן[9]: „זה איננו מטעם הפרשה, כי הכתוב הוכיח את ישראל ומזכיר הטובות אשר עשה השם עמהם והם גמלו להם[10] רעה תחת טובה" (וכפרש"י להלן[11] „דברי תוכחה הם להזהיר השמים והארץ . . וכל הענין מוסב על זכור ימות עולם[12] . . כן עשה להם כו'") — וכיצד מתאים להכניס באמצע דברי תוכחה אלה, ע"ד שבחם של ישראל „נאמנים . . שקבלו עליהם תורתו כו'"?

ועפ"ז הו"ל לרש"י להביא (רק) את פירוש התרגום[13] „ימצאהו — יספיקהו כל צרכו במדבר".

ובפרט שהמשך פסוק זה עצמו „יסובבנהו יבוננהו יצרנהו גו'", קאי על „טובות אשר עשה השם עמהם", כפרש"י „יסובבנהו, שם סבבם והקיפם בעננים וסבבם בדגלים . . וסבבם בתחתית ההר כו'. יבוננהו, שם בתורה ובינה. יצרנהו, מנחש שרף ועקרב ומן האומות" — וא"כ ודאי הי' יותר מתאים לפרש גם תחילת הפסוק שבאה לתאר ה„טובות אשר עשה השם עמהם".

[י"מ[14] הקושי בפירוש התרגום — כי

---

1) פרשתנו לב, י.
2) ברכה לג, ב (ובפרש"י שם).
3) בהעלותך יא, כב (וראה רש"י שם).
4) יהושע יז, טז (וברש"י שם. וכן בתרגום שם).
5) וכ"ה לפי' אחד בספרי כאן.
6) ראה יתרו יט, ה־ו. ובכ"מ.
7) ראה גם אברבנאל כאן (הספק הו'). — וראה פי' המלבי"ם כאן.
8) ואתחנן ד, לד. וראה שמות ג, ז ואילך. ובכ"מ.
9) בספרי כאן (וכן בב"ר פכ"ט, ג. במדב"ר פ"ב, ו) „בענין שנאמר (הושע ט, י) כענבים במדבר מצאתי ישראל" (וראה ראב"ע ורד"ק הושע שם). אבל רש"י מפרש הכתוב בהושע שם — „כענבים שהם חביבים במדבר כך חיבבתי את ישראל", ולא שהקב"ה מצא את ישראל במדבר.
10) כאן.
11) כ"ה ברמב"ן לפנינו. וצע"ק.
12) לב, יב. וראה רש"י שם, לה (בסופו).
13) לב, ז.
14) וכן פי' בר"י בכור שור, רבותינו בעה"ת ועוד כאן. וכ"ה לפי' אחד בספרי כאן.
15) אברבנאל הנ"ל.

„לשון הכתוב לא יסבלהו שהי' ראוי שיאמר ימציאהו". אבל לכאורה אין זה מספיק, כי (מלבד זאת שאפשר לפרש כהרשב"ם[16] „כמו ומצא להם, הקב"ה נמצא להם, הקב"ה הי' סיפוק שלהם" — הרי בכל אופן) לכאורה אין קושי זה (שהוא רק בתיבת „ימצאהו") גדול כ"כ כהקושי בפירושו הראשון של רש"י, ש־הוא קושי כללי בתוכן הפירוש, ש„איננו מטעם הפרשה" (וגם לא „מטעם" סיום כתוב זה עצמו) — ועכ"פ הו"ל לרש"י להקדים פירוש התרגום (כפירוש הרא־שון והעיקרי בפשש"מ).

ב. בראש"מ מפרש, שפירוש זה בא בהמשך להכתובים ופירושי רש"י של־פניו, „מפני שנתן סיבת הצלת דור הפלגה מהאבוד ואמר מפני שעתידין לצאת מהם מספר בני ישראל [בהנחל גו' בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל[17], וכפרש"י שם], ואח"כ פירש מה ענינם של מספר בני ישראל עד שזכו דור הפלגה להנצל מן האבוד בעבורם ואמר[18] מפני שהם חלק ה' ונחלתו [כפרש"י שם „למה כל זאת לפי שהי' חלקו כבוש ביניהם כו' ומי הוא חלקו .. עמו יעקב חבל נחלתו"], הוצרך להודיע עוד למה זכו אלו להיותם עמו ונחלתו יותר מבני ישמעאל ובני עשו שהם מבני אברהם יצחק כמו אלו, ואמר מפני שמצא את אלו נאמנים לו בארץ המדבר שקבלו תורתו ומל־כותו".

אבל פירושו צ"ע, שהרי מפורש בפרש"י בפסוק שלפנ"ז טעם אחר ע"ז „למה זכו אלו להיותם עמו ונחלתו יותר מבני ישמעאל ובני עשו", וז"ל: „יעקב חבל נחלתו, והוא השלישי באבות המשו־לש בשלש זכיות זכות אבי אביו וזכות אביו וזכותו הרי ג' כחבל הזה שהוא עשוי בג' גדילים והוא ובניו היו לו לנחלה ולא ישמעאל בן אברהם ולא עשו בנו של יצחק" (שאין להם „שלש זכיות") — וא"כ למה „הוצרך להודיע עוד למה זכו אלו .. יותר מבני ישמעאל ובני עשו"?

ועוד ועיקר: גם את"ל שיש מקום לפרש שפסוק זה בא בהמשך להקודמו („כי חלק ה' עמו גו'"), עדיין צריך ביאור: כיון שחלקו השני של הכתוב („יסובבנהו יבוננהו גו'") מדבר (גם לפרש"י) על הטובות שעשה השם ליש־ראל (וכתוכן כל הפרשה) — מהו ההכרח לחלק את הכתוב לשנים, ולפרש, שחלקו הראשון הוא המשך וסיום ל„כי חלק ה' עמו גו'", וחלקו השני הוא ענין בפ"ע?

ג. גם יש להבין אריכות לשון רש"י „אותם מצא לו נאמנים בארץ מדבר שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו":

הקדמת רש"י „מצא לו נאמנים בארץ מדבר", מובנת, כי זה קאי (גם) על המשך הכתוב „ובתוהו יליל ישימון", כפרש"י שם „אף שם נמשכו אחר האמונה ולא אמרו למשה היאך נצא למדברות[19] כו' לכתך[20] אחרי במדבר", והיינו שה„כלל"

16) כאן. ובספרי עה"פ „הכל מצוי ומתוקן ומסופק להם במדבר". — או הו"ל לפרש כהראב"ע „במדבר נכנס הכבוד עמם". ועיין בחיי כאן.

17) לב, ח.

18) לב, ט.

19) דיוק ל' רש"י „מדברות" (ל' רבים) — י"ל, שבא לתרץ סדר הכתוב, שהקדים „ימצאהו גו'" שקאי על קבלת התורה, ל„ובתוהו גו'" שקאי על היציאה למדבר (וראה משמרת הקודש על פרש"י כאן), ולכן כ' רש"י „מדברות", והיינו שבזה נכללת כללות הליכת ישראל במדבר (הנקרא מדבר העמים (יחזקאל כ, לה) — ל' רבים) עד הגיעם לארץ נושבת.

20) ירמי' ב, ב.

של הכתוב הוא, שהקב"ה „מצא לו נאמנים בארץ מדבר", ובזה שני פרטים (א) קבלו עליהם תורתו כו', (ב) לא אמרו היאך נצא למדברות כו'.

אבל צ"ב, מדוע מפרט רש"י ג' ענינים בקשר לקבלת התורה — „שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו", ולא אמר בקיצור „שקבלו תורתו" [ע"ד לשונו לקמן עה"פ[21] „וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן" — שמביאו כאן בסיום פירושו — „שיקבלו את התורה ולא רצו"]?

גם צ"ב מה הם שני הענינים „מלכותו ועולו" — דלכאו' היינו הך, כלשון הרגיל[22] „עול מלכות (שמים)"?

לכאו' אפ"ל ש„עולו" היינו „עול מצות" (שהרי עול מלכות ועול מצות הם שני דברים[23], כמובא גם ברש"י[24] „קבלתם עליכם מלכותי מעתה קבלו גזרותי") — אבל דוחק לפרש כן, כי (א) לכאו' עול מצות נכלל בקבלת „תורתו" (דקאי בפשטות לא רק על לימוד התורה אלא גם על קיום מצוות התורה); (ב) בכל אופן, לא הו"ל לרש"י לסתום „עולו" (שמתפרש גם על עול מלכות[25]) אלא לפרש „ועול מצותיו" וכיו"ב.

ד. ויש לומר הביאור בזה:

פירושו של רש"י על „ימצאהו" הוא המשך לפירושו בפסוק שלפנ"ז — „כי חלק ה' עמו, למה כל זאת [שלא איבד העמים] לפי שהי' חלקו כבוש ביניהם ועתיד לצאת, ומי הוא חלקו — עמו, ומי הוא עמו — יעקב חבל נחלתו", והולך ומפרשו (לא על עם ישראל — הנקרא בריבוי כתובים בשם „יעקב" — אלא) על יעקב אבינו, שהוא „חבל נחלתו" („ה־שלישי באבות המשולש בשלש זכיות .. כחבל הזה"[26]) — ולכאו' לאו רישא סיפא, שהתחיל ב„עמו" וסיים ב„יעקב (אבינו)", והול"ל „בני יעקב חבל נחלתו"[27]?

ומזה מכריח רש"י, ש„ימצאהו בארץ מדבר" הוא המשך ל„יעקב חבל נחלתו", דבתחילה מבאר הכתוב מעלתו של יעקב אבינו (שבגלל זה רק הוא חלקו ונחלתו של הקב"ה, ולא ישמעאל ועשו) — „יעקב חבל נחלתו", „משולש בשלש זכיות": ואח"כ ממשיך הכתוב, שזכיותיו המשולשות של יעקב אבינו נמשכו לבניו („עמו") — שלכן „חלק ה' עמו" — שגם אצלם ישנן שלש זכויות, „שקבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו" — בהתאם ל„שלש זכיות" דאברהם יצחק ויעקב, כדלקמן.

ועפ"ז מובן הטעם מה שרש"י חוזר עוה"פ לשלול את בני עשו ובני ישמעאל — דכשם שלא היו לישמעאל ועשו עצמם „שלש זכיות" (ובמילא אינם „נחל־תו") — כך הוא גם בצאצאיהם (העמים דישמעאל ועשו[28]), ששלש הזכיות של עם ישראל (המכוונים לג' האבות כנ"ל), ש„קבלו עליהם תורתו ומלכותו ועולו",

---

21) ברכה לג, ב.

22) הובא גם ברש"י קדושים כ, כו.

23) משנה ברכות רפ"ב (יג, א).

24) אחרי יח, ב.

25) וכן על תורה — ראה רש"י (ויחי מט, יד־טו) „עול תורה". ועוד.

26) ולא פי' שהוא ל' גורל (ספרי ותרגומים כאן. וכ"ה בראב"ע), או לשון חלק (חזקוני ור"י בכור שור) — שלפ"ז, לכאורה, „יעקב" קאי על עם ישראל, והוא כפל הענין ד„חלק ה' עמו".

— ההכרח בפשט"מ שקאי על יעקב אבינו („חבל" היינו „המשולש .. כחבל הזה") נתבאר בהתוועדות ש"פ האזינו תשכ"ט.

27) וראה גם באר מים חיים (לאחי המהר"ל) כאן ד"ה כי חלק וד"ה ימצאהו.

28) ולהעיר, שבדפוס א' דפרש"י הגירסא „ש־לא עשו בני ישמעאל ובני עשו".

לא נמצאו אצלם, „מה שלא עשו ישמע־אל ועשו".

ה. ביאור הענין:

תוכנם של שלשת הענינים ד„תורתו ומלכותו ועולו" בפשטות הוא:

„תורתו" דהיינו (בכלל) לימוד התורה, הוא ענין השייך לשכל האדם. ולכן, גם ענין שמירת מצות התורה שבלשון „קבלת תורתו", אינו מדגיש קבלת גזירותיו של הקב"ה, אלא רק הוראות התורה שיש להן טעם בשכל.

כשאדם מקבל „מלכותו" של הקב"ה, נכלל בזה שיקבל גזירותיו, שהרי זהו ענין המלכות, שהעם מקבלים עליהם לשמוע אל המלך ולקבל גזירותיו, גם אם אינם יודעים או מבינים הטעם כו'.

אבל קבלת „עולו" הוא ענין עמוק יותר, שלא רק שמקבלים על עצמם לקיים את מצוות המלך, אלא שמשעבדים את מציאותם אליו, שתמיד מוטל עליהם עולו.

וזהו החידוש ב„עולו" על „מלכותו": קבלת מלכות (סתם) אינה שוללת חירות גמורה בחיים הפרטיים שלו, וכמו במלך בו"ד, ששליטתו וחוקיו אינם שייכים לו(כל) פרטי חיי האדם, אלא רק לדברים השייכים לחיי המדינה, המלכות או להמלך: משא"כ קבלת עול זהו כמו עבד אמתי[29] שהוא משועבד לאדונו באופן קבוע ותמידי, ביום ובלילה, ואין חייו שלו כי תמיד עול אדונו עליו.

והם שלשת הענינים שנתחדשו בבנ"ע ע"י קבלת התורה: נוסף ע"ז שקבלו עליהם לקיים הוראות התורה, ועוד זאת — שקבלו עליהם מלכותו ית' (ואמרו נעשה קודם לנשמע[30]), גם קבלו עליהם עולו של הקב"ה, „להיות משועבדים לי"[31].

ועפ"ז מובן גם הקשר בין ג' ענינים אלה לג' האבות, אברהם יצחק ויעקב — כי כ"א מהאבות הי' מיוחד — ע"פ פשוטו של מקרא — בא' מג' מעלות אלו:

„תורתו" — מצינו במיוחד אצל יעקב אבינו, שעסק בתורה, כמ"ש[32] „ויעקב איש תם יושב אהלים", „אהלו של שם ואהלו של עבר"[33] (ועד שבמעי אמו הי' יעקב „מפרכס לצאת" כשהיתה רבקה „עוברת על פתחי תורה של שם ועבר"[34]);

„מלכותו" — הוא ממעלות אברהם אבינו, שעסק בפרסום מלכותו של הקב"ה בעולם, כמו שנאמר[35] „ויקרא שם בשם ה' א־ל עולם", וכפרש"י שם, שאברהם פעל שיהא נקרא שמו של הקב"ה „אלוקה לכל העולם", וכן פרש"י[36] שע"י אברהם נקרא הקב"ה „אלקי הארץ";

ו„עולו" — שענינו עול תמידי, עד שאין לאדם חירות לעצמו כלל — זה מכוון לעבודתו של יצחק, וכפרש"י[37] שע"י העקידה נעשה יצחק „עולה תמימה" (שהיא כליל לה') — ומשום כך לא הותר לו לצאת לחו"ל או לישא שפחה,

---

29) משא"כ עבד עברי, שאדונו כאילו קונה אדון לעצמו (קידושין כב, א. וראה פרש"י משפטים כא, ג. בהר כה, מא).

30) משפטים כד, ז.

31) ל' רש"י יתרו כ, ב. וראה בארוכה לקו"ש חכ"ו ע' 126 ואילך.

32) תולדות כה, כז.

33) רש"י שם. וראה רש"י ס"פ תולדות, שגם לפני הליכתו לבית לבן נטמן בבית עבר י"ד שנה.

34) רש"י תולדות כה, כ.

35) וירא כא, לג.

36) ח"ש כד, ז. — הובא גם בספרי פרשתנו כאן.

37) תולדות כה, כו. כו, ב.

כי כל מציאותו היתה חדורה בקדושת עולה[38] (ע"ד ענין ה„עול", שאינו משאיר שום פרט באדם שאינו חדור בשיעבוד וביטול).

ו. מיינה של תורה שבפירוש רש"י:

בפירוש הכתוב „ימצאהו בארץ מדבר", לשון מציאה דייקא, מבאר אדמו"ר הצ"צ[39], ש„ענין המציאה הוא דבר יקר וגם בא שלא כסדר והדרגה", ועפ"ז מבאר לשון רש"י „אותם מצא לו נאמנים בארץ מדבר" — ענין האמונה, כי „ענין האמונה (ש)היא למעלה מהחכמה", כענין המציאה שהיא „למעלה מהחכמה" (וי"ל שזהו כבפשטות, שמציאה באה לו להאדם בהיסח הדעת).

ועפ"ז יש לבאר הטעם שלא הסתפק רש"י ב„קבלו עליהם תורתו" אלא מוסיף גם „מלכותו ועולו" — כי זה שהקב"ה „מצא" כביכול את בנ"י במדבר, באופן של „מציאה" שלמעלה מסדר והדרגה — ה"ז משום ש(גם) עבודת ישראל היא באופן כזה, שנוסף על שבנ"י קבלו עליהם תורתו, קבלו גם מלכותו ועולו, שזהו ביטול בשלימות, למעלה מחכמה (כמו ביטול העבד לאדונו), ולכן מדה כנגד מדה, „ימצאהו בארץ מדבר", שהקב"ה מתקשר כביכול עם בני ישראל בדרך מציאה, שלא כסדר והדרגה ולמעלה ממדידה והגבלה.

אמנם „בארץ מדבר", בשעת מ"ת, הי' זה בגילוי רק „לפי שעה", אבל עיקר הגילוי יהי' לע"ל[40], בביאת דוד מלכא משיחא, עליו נאמר[41] „מצאתי דוד עבדי", במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ האזינו תשל"ב, תשל"ז)

---

38) צריך חיפוש בספרים היש שייכות בין השמות (קרבן) עולה ועול.

39) אוה"ת עה"פ (ע' א'תרסט ואילך). — שבש"ק זו (י"ג תשרי) הילולא דבנו ממלא מקומו אדמו"ר מהר"ש. ולהעיר ממאמרו ע"ד מציאה (והחרים תרל"א ע' נז).

40) ראה יל"ש כאן (ובספרי הוצאת האראוויץ) „ימצאהו בארץ מדבר זה לעתיד לבא".

41) תהלים פט, כא. ב"ר פכ"ט, ג (הובא באוה"ת פרשתנו שם). וראה סנהדרין (צז, סע"א) ג' באין בהיסח הדעת כו' משיח כו'.